

انجمن کتاب

راهنمای کتاب

نشریه انجمن کتاب

سال اول

شماره اول

بهار ۱۳۳۷

گفتگویی درباره کتابهای فصل

معرفی کتابهای فصل

معرفی ۱۰۲ کتاب در مباحث مختلف

انتقاد کتاب

تاریخ نظریات سیاسی - نزهة القلوب - فن شعر - هنر شاعری
سفر نامه ابن بطوطه - سیری در دیوان شمس - آوا
شعر انگور - هراس - فهرست کتابهای چاپی فارسی
افسانه های پاپرا - مکتبهای ادبی

کتابهای خارجی

معرفی و وصف چند کتاب راجع به ایران

منتخبیات

سخنان سنجیده - هدیه کاشف - مجموعه راهنمای نجات
از مرگ مصنوعی - سرود عشق

اخبار

۱۰ ریال

راهنمای کتاب

نشریه انجمن کتاب

هیأت راهنما

احمد آرام - دکتر مهدی بیانی - احمد بیرشک -
سید محمد علی جمال زاده - دکتر کمال جناب
ابراهیم خواجه نوری - فؤاد روحانی - محمد سعیدی
دکتر محسن صبا - دکتر محمود صناعی
دکتر عباس قریب - مسعود کیهان
دکتر حسین گل گلاب - دکتر غلامحسین مصاحب
دکتر یحیی مهدوی - دکتر محمود نجم آبادی
سعید نفیسی - دکتر محسن هشتروندی

مدیران : ایرج افشار ، مصطفی مقربی

صاحب امتیاز : احسان یارشاطر

این مجله هر سه ماه یکبار منتشر میشود

بهای اشتراك

دو ساله ۶۰ ریال

یکساله ۳۵ ریال

برای فهرست کتابهای سالانه (کتابشناسی ایران)

۱۵ ریال به اشتراك سالانه اضافه میشود

بهای آگهی برای يك صفحه ۸۰۰ ریال

نشانی : خیابان فردوسی، کوچه کلوب (نزدیک شرکت فرش)

تلفن - ۳۶۹۰۱

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

راهنمای کتاب

شماره اول

بهار ۱۳۳۷

سال اول

سر آغاز

منظور « انجمن کتاب » از انتشار این مجله نخست کمکی به دوستداران دانش و فرهنگ و خوانندگان و پژوهندگان است که در پی آنند تا بدانند چه آثاری در رشته مطلوب آنها منتشر میشود و ارزش این آثار چیست و کدامیک در خور مطالعه است. دوم کوششی است در اصلاح تدریجی آثاری که در ایران انتشار می یابد از راه نقد درست و بیطرفانه کتاب.

در سالهای اخیر جنبشی در کار نشر کتاب در کشور ما بوجود آمده و بر تعداد آثاری که سالانه انتشار می یابد بسیار افزوده شده، حتی میتوان گفت در طبع و نشر کتاب نوعی مسابقه در میان ناشران در گرفته است.

بی شك این جنبش جنبشی سودمند است، چه هم باید برای گروه روز-افزونی که خواندن و نوشتن می آموزند و در جهان فرهنگ و معرفت پا-میگذارند کتاب و خواندنی فراهم ساخت، و هم درین دوره تحول و اقتباس، کشور ما اصولاً نیازمند آثاری است که راه آموختن و دانستن را برای ما هموار سازد، هم مایه پیوند ما با فرهنگ ایران باشد و هم فرهنگ نو را بدرستی بما بشناساند.

اما این جنبش بصورت کنونی عاری از نقص و زیان نیست. همه نوع کتاب از خوب و بد، معتبر و نامعتبر، کم غلط و پر غلط، سودمند و زیان بخش بطبع میرسد و هیچیک نیست که در نوع خود شاهکاری قلمداد نشود. خواننده ای که میخواهد پیش از انتخاب کتاب بداندارزش کتاب چیست، هنوز وسیله مطمئنی در دست ندارد تا درین بازار آشفته راهنمای او باشد.

در چنین وضعی ضرورت نقد کتب و راهنمایی طبقه خواننده و کوشش در اصلاح کار مؤلفان و ناشران بیش از هر موقع دیگر محسوس است. امید «انجمن کتاب» اینست که این مجله بتواند درین آشفته گی راهنمایی منصف و بی غرض باشد و در کنار سایر مساعی انجمن، در نشر فرهنگ و اصلاح انتشارات قدم موثری بردارد.

دشواری بر آوردن این منظور بر خوانندگان تیزبین پوشیده نیست. هنوز در کشور ما آن وسعت نظر و گذشتی که باتکای آن بتوان بی واهمه آزرده گی و خصومت دست بانتقاد کتب زد، رواج ندارد. هم چنین اهلیت و فراغتی که در راه نقد کتاب صرف شود، آسان بدست نمی آید. از این گذشته شیوه انتقاد درست بر همه اهل فضل معلوم نیست و انصاف بی شائبه و

منطق روشن و ذوق مصفائی که در انتقاد بکار باید برد گوهری کمیاب است. از اینرو مجله در سپردن راه مقصود مدعی کمال نمیتواند بود. اما می کوشد تا در حد مقدور بغرض خود وفا کند.

«راهنمای کتاب» ازین پس در آخر هر فصل انتشار می یابد و شامل سه جزء اصلی خواهد بود: یکی وصف و معرفی اجمالی کتابهایی که در آن فصل انتشار یافته. دیگر بحث و انتقاد کتبی که از جهتی در خور توجه مخصوص اند و میتوان آنها را کتب برگزیده شمرد. سوم اخبار و اطلاعات عمومی در باره کتاب.

ازین گذشته فصلی بمعرفی کتبی که فضایی خارجی در باره ایران و فرهنگ و تاریخ و تمدن آن انتشار میدهند اختصاص خواهد داشت، و امید است که این فصل بتدریج که کار مجله توسعه می یابد شامل مقالات سودمند خارجی درین باب نیز بشود.

همچنین فصلی به منتخبات از کتابهای تازه اختصاص داده میشود که قسمتهای جالب و خواندنی آنها جهت آگاهی خوانندگان مجله نقل خواهد شد.

در مورد نقد کتب برگزیده پیداست که چون مطالعه دقیق بعضی از اینگونه کتب زمان بیشتری می برد، انتقاد آنها قدری دیر تر انتشار خواهد یافت.

امید است این کوششی که انجمن کتاب پیش گرفته است از پشتیبانی فضلا و استادان دانش و طالبان کتب سودمند برخوردار شود و بیاری آنان هر روز پیشرفت تازه ای نصیب ناشران مجله گردد.

گفتگویی درباره کتابهای فصل

در نخستین شماره « راهنمای کتاب » بجاست که شمه‌ای درباره وضع کتاب در فصل بهار گفتگو کنیم و ببینیم که درین فصل چه کتابهایی انتشار یافته و در کدام زمینه کوشش بیشتری شده است.

ترجمه ادبیات اروپائی وبخصوص داستان های جنائی وپلیسی از کتابهایی است که فوق العاده مورد توجه است . درین رشته، در فصل بهار حدود بیست و پنج کتاب انتشار یافت. دو کتاب از آن میان در باب اصول ادبیات اروپائی وسبکهای مختلف آن بود. همچنین دو ترجمه فصیح از کتاب شعر ارسطو نشر شد که توجه وعلاقه کتابخوانان را به آثار عمیق ودقیق در باب ادبیات میرساند .

شعر فارسی با گذشتن هزار سال از تاریخ آن هر روز مقامی گرامی تر و خوانندگانی شایق تر می یابد. در همین فصل هفت دیوان شعر از آثار قدیم فارسی طبع شده است و اگر منتخبات کوچک جیبی را هم به حساب بیاوریم بهتر به میزان علاقه عمومی درین زمینه آگاه میشویم .

بازار شعر معاصر نیز با رونق است والبته بازار « شعر نو » از میان دیگر انواع شعر گرمتر. نشر مجموعه های شعر « آوا » و « شعر انگور » و « هراس » و « شب » دلیل این سخن است .

در باب شعر باید گفت که رغبت وشوق خاصی نسبت به آثار مولوی پدید آمده است. چرا که جز کتاب آقای علی دشتی بنام « سیری در دیوان شمس » منتخبی از دیوان شمس بنام « مکتب شمس » توسط آقای انجوی ومنتخب دیگری بنام « غزلیات شورانگیز شمس » توسط آقای فریدون کار و همین روزها هم مجموعه ای از مقالات و خطابه ها درباره مولوی به نام « یادنامه مولوی » از طرف کمیسیون ملی یونسکو نشر شده است .

تحقیقات در زمینه های مختلف ادبیات فارسی نیز همواره مورد توجه و علاقه نویسندگان هست. مهمترین اثری که در فصل بهار درین رشته نشر شده کتاب گرانقدر ومفید « دستور جامع زبان فارسی » تألیف آقای همایون فرخ است . تجدید طبع یکی از مجلدات دوره شعر العجم ونشر جلد چهارم فرهنگ آندراج را نیز باید از جمله کارهایی دانست که با

همین موضوع مرتبط است.

یکی از رشته‌ها که درین دو سه سال اخیر مورد توجه بیشتر واقع شده کتابهای برای کودکان یا درباره کودکان است. شکل کتابهای کودکان و جوانان و محتوای آنها برآب از آنچه پیش بدست کودکان می‌رسید بهتر و زیباتر شده است. کوشش‌هایی که در بهتری و برتری کتابهای کودکان میشود حقاً در خور ستایش باید باشد.

در رشته تاریخ و جغرافیا درین فصل چند کتاب مهم نشر شد. یکی ترجمه جلد اول کتاب هرودت است که در جزء انتشارات دانشگاه طهران انتشار یافت. دیگر کتاب عظیم و مشهور و عمیق مقدمه ابن خلدون که ترجمه متین و دقیقی از آن شد. دیگر رحله ابن بطوطه که از سفرنامه‌های بسیار جالب و معتبر و خواندنی زبان عربی است و ترجمه آن در زبان فرانسوی و انگلیسی و بعضی زبانهای دیگر در دست بود و لازم بود که در زبان فارسی هم تحریری از آن در دست باشد، بخصوص که مطالب زیادی از آن به تمدن اسلامی و فرهنگ شرقی و وقایع ایران اختصاص دارد. دیگر کتاب میراث ایران تألیف سیزده تن از مستشرقان مشهور و دانشمند انگلیسی است که اوضاع و احوال تاریخی و تمدن و زبان ایران را از جهات مختلف مورد تدقیق قرار داده‌اند. دیگر نزهة القلوب از متون مفید جغرافیائی زبان فارسی است که خوشبختانه متن مصحح خوبی از آن انتشار یافته است.

از متون قدیم فارسی متن تازه دیگر تبصرة ساوی است که از جهت نشر فارسی و احتوا بر اصطلاحات فارسی منطقی فواید بسیار در بر دارد.

شوق کتاب خواندن و شور کتاب داشتن مایه آن شده است که درین چند سال اخیر در کار چاپ و نشر کتاب، چه از نظر کیفیت و چه از نظر کمیت، دگر گونیهای امیدبخش و پیشرفتهای در خور ستایش پدید آید.

نگاهی به جلد و ظاهر کتابها آراستگی بیشتر را نشان می‌دهد و توجهی به میزان فروش آن کتابها که خریدار بیشتر دارد حکایت از آن می‌کند که دامنه این امر فرهنگی که با روان آدمی ارتباط دارد رو به افزایش است.

نکته‌هایی چند در این پیشرفت ظاهری و باطنی مؤثر بوده است که بحث از همه آن عوامل فرصتی درازتر می‌خواهد. اما بدون تردید وضع اجتماعی و آشنا شدن به مبانی فکری یکی از علل این پیشرفت است که با باسواد شدن دسته‌های بیشتری از مردم هم-زمان بوده است ...

جوایزی که برای بهترین کتابها از طرف اداره املاک پهلوی و مجله سخن تعیین و درین پنج سال داده شده است بی گمان نویسندگان را بر آن میدارد تا در نویسندگی راه‌های تازه بجویند و شیوه‌های بهتر و پسندیده تر پیش بگیرند و کتابهای سودمندتر و استادانه‌تر انتشار دهند.

نشر مجله کتابهای ماه از طرف انجمن ناشران کتاب که هر ماه چاپ میشود یکی

از بهترین وسائل آگاهی یافتن خواستاران کتاب و تبلیغ کردن ناشران کتاب است که منظمأ خبر طبع و نشر کتابهای تازه را پخش میکند.

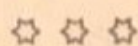
درین سالهای اخیر چند بنگاه و مؤسسه جدید نشر کتاب بوجود آمد که در نشر کتابهای سودمند و زیبائی چاپ کوشش های در خور ستایش کردند. بوجود آمدن آنها موجب بیدار شدن حس ابتکار یا تقلید پسندیده در ناشران قدیمی شد.

تدوین «فهرست کتابهای چاپی فارسی» توسط آقای خان بابامشار که از طرف بنگاه ترجمه و نشر کتاب به چاپ رسید یکی از بهترین کتابهای امسال است که پس از ده سال کار و کوشش مؤلف نشر میشود و نشان میدهد که در طول رواج صنعت چاپ در ایران و جهان چه مقدار کتاب فارسی به چاپ رسیده و چه مقدار از آنها در ایران صورت طبع پذیرفته است، و باز با بررسی در این کتاب مشهود می افتد که چه مقدار از کتابهای چاپ ایران از آن سالهای پیش و چه مقدار از آن پانزده سال اخیر است. (۱) درین کتاب گرانقدر تقریباً نام ۱۳۰۰۰ کتاب مذکور افتاده است که حدود بیست در صد آنها یکی دوسه بار تجدید چاپ شده است.

انجمن کتاب نیز در زمینه کارهایی که بانجام رسانیدن و بوجود آمدن آنها را در عهده خود گرفته است دو کار تازه و سودمند را آغاز کرد.

یکی تنظیم نمایشگاه سالانه کتاب بود که در باشگاه دانشگاه در هفته آخر اسفند تشکیل شد و جمعی از دوستداران کتاب و دانشمندان، باشوق بسیار از آن بازدید کردند. دیگر چاپ فهرست سالانه کتابهای چاپ ایران بود که جلد سوم آن مربوط به سال ۱۳۳۵ بنام «کتابهای ایران» انتشار یافت (۲). بدینوسیله همه سال فهرست مهمترین کتابهایی که در ایران انتشار می یابد بدست داده میشود و طبیعتاً آسانترین راه است که هر کسی از وجود کتابهایی که خواستار است و موضوع آنها آگاه شود.

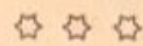

این دو کار، تنظیم نمایشگاه سالانه و تدوین فهرست کاری است بسیار دشوار، چرا که متأسفانه در ایران مرکزی نیست تا همه کتابهایی که چاپ میشود منظمأ در آنجا گرد آید. اگر چنین بود تدوین فهرست و تنظیم نمایشگاه چندان دشوار نبود. در ممالک دیگر قوانین و مقرراتی هست که ناشران را موظف می کند تا نسخی از کتاب خود را به کتابخانه ملی اهداء کنند. بالطبع کتابخانه های ملی هم میتوانند فهرستهای لازم را تهیه و نشر کنند و نمایشگاه های مختلف را ترتیب بدهند. در ایران نه چنان مقررات و قوانینی

۱- درین باب آقای عبدالرحیم احمدی مطالعاتی کرده و آماری استخراج نموده است که در شماره دوم (اردی بهشت) امسال مجله سخن درج شده است.

۲- دو دفتر ازین فهرستها پیش ازین بنام «کتابشناسی ایران» در سالهای ۱۳۳۳ و ۱۳۳۴ توسط کتابفروشی ابن سینا نشر شده بود.

هست که ناشران را موظف کند و نه روشن بینی و شوقی در ناشران دیده میشود که خویشتن را موظف باین کار بدانند و سود خویش و جامعه را در آن بیابند .

از اقبالی که کتابدوستان به نمایشگاه سالانه نشان دادند فایده بسیار آن مشهود افتاد و انجمن را بر آن داشت که در پایان هر فصل نیز کتابهای همان فصل را به نمایش بگذارد تا زودتر و در فرصتی کمتر اطلاع یافتن بر کتابهای تازه برای عموم میسر باشد . بدین منظور نخستین نمایشگاه فصلی، در اول خرداد تشکیل شد و ازین پس نیز در پایان هر فصل تنظیم خواهد شد.

درین نمایشگاه ها در حد مقدور و امکان کوشش میشود که کتابهای چاپی طهران و شهرستانها گرد آوری شود. اما بهمان علت اساسی مذکور در فوق کمال این امر فعلا میسر نخواهد بود . آنچه میتوان گفت اینست که مهمترین کتابها که هشتاد درصد کتابهای چاپ ایران را شامل خواهد بود درین نمایشگاه ها وجود خواهد داشت.

کار دیگر انجمن کتاب نشر مجله راهنمای کتاب است که اینک نخستین شماره آن از نظر خوانندگان گرامی می گذرد این مجله که هر فصلی یکبار و مقارن با تشکیل نمایشگاه های فصلی نشر خواهد شد خوانندگان را با کتابهای هر فصل آشنا میکند و نقد چند کتاب مهم و با ارزش و برگزیده را به شیوه درست و کاملا بی غرض به نظر آنان میرساند .

شیوه تقسیم بندی کتابها

در بخش « معرفی کتابهای فصل »

در بخش « معرفی کتابهای فصل » برای آنکه خوانندگان بهتر و آسانتر به کتابهای هر علم اطلاع حاصل کنند، کتابهای مربوط به يك علم و زمینه دنبال یکدیگر معرفی شده است .

در این تقسیم بندی اساس کار پیروی از شیوه‌هایی است که مورد قبول کتابشناسان و فهرست نویسان است .

در اینجا تذکار این نکته لازم است که در تقسیم علوم میان کتابداران دوشیوه ممتازتر و مهمتر وجود دارد که اختلاف میان آن دو بسیار کم است .

یکی شیوه موسوم به « دیوئی » است که علوم را به ده قسمت اصلی تقسیم کرده و در هر قسمت نیز رعایت ده قسمت جزء تر شده است .

شیوه دیگر که باز در آنجا علوم به ده قسمت شده شیوه‌ای است که بیشتر میان فهرست نویسان فرانسوی مرسوم است و کتابشناسیهای فرانسوی طبق این روش تنظیم میشود . رعایت کامل هر يك از این دوشیوه برای ادبیات فارسی و اسلامی کار آسانی نیست و ناچار برای استفاده از این دوروش باید در آنها تصرفاتی کرد تا قابل مطابقت باشد .

در بخش معرفی کتابهای فصل با استفاده از این دوروش و ترکیب میان آنها ترتیب زیر رعایت شده است .

کتابهای عمومی، تاریخ و سرگذشت، جغرافیا و سفرنامه، فلسفه و علوم اجتماعی، ادبیات خارجی، تحقیقات ادبی، متون فارسی، شعر فارسی، ادبیات معاصر ایران، زبان - آموزی، پزشکی و بهداشت، ادیان و مذاهب، کودکان و جوانان .

مُعرفی کتابهای فصل

کتابهای عمومی

فهرست کتابخانه مجلس

شورای ملی : تألیف عبدالحسین
حایری - جلد چهارم - رقی -
ز + ۴۷۹ ص

تاریخ این مجلد از فهرست کتابخانه مجلس را روی جلد، ۱۳۳۵ نوشته‌اند ولی امسال نشر شد. درین مجلد ۳۸۳ نسخه خطی عربی در موضوعهای مختلف از جهت نسخه شناسی و کتابشناسی وصف شده است. اگرچه از جهت علمی شیوه نشر این فرستهاد درست نیست ولی همینقدر باید خوشوقت بود که بهر صورت فهرستی از نسخ خطی آن کتابخانه بدست داده میشود.

اگر فهرست نویسان کتابخانه مجلس، نسخ خطی يك موضوع و علم را بنویسند و چاپ کنند و بعد بر سر موضوع دیگر بروند بسیار

بهبتر و عالم پسند تر خواهد بود.

فهرست کتابهای چاپی

فارسی : کرد آورنده خانبا
مشار - بنگاه ترجمه و نشر کتاب -
جلد اول - وزیری - سیزده ص + ۱۷۰۰
ستون (۴۸ تومان)

این کتاب متضمن نام کتابهای فارسی است که از بدو صنعت چاپ در جهان نشر شده است. و مؤلف درین فهرست مشخصات هر کتاب را طبق موازین علمی کتابشناسی بدست می دهد. جلد اول شامل اسماء کتب است و جلد دوم که بعداً نشر میشود متضمن نام کتابهایی خواهد بود که درین جلد نیامده، و همچنین فهرست نامهای مؤلفان و مترجمان را شامل خواهد بود.

تاریخ و سرگذشت

تاریخ انگلستان: اثر آندره موروا،

ترجمه م. مسعودی، مقدمه از: ن. معزی (حسام الدوله)، از انتشارات کانون نور معرفت و باشرکت کتابخانه ابن سینا، تعداد صفحات ۵۵۳، قطع وزیری

آندره موروا نویسنده نامدار فرانسوی که در جهان ادب بسبب رمانها و بیوگرافیهای جالب خویش شهرت دارد، در باب زبان و تاریخ و ادب انگلیسی، مطالعات و تحقیقات گرانبها

دارد و از محققان و صاحب نظران این رشته در فرانسه بشمار می آید. کتاب حاضر نیز نمونه‌یی از وسعت نظر و دقت و کثرت اطلاعات او، درین رشته است. آندره موروا که در بیوگرافی - های خویش دقایق تاریخی و نکات اجتماعی را بایبانی لطیف و شیرین و مؤثر مطرح می کند، درین کتاب که در واقع بمنزله بیوگرافی يك - ملت است، با همان شیوه و اسلوب لطیف سعی کرده است تاریخ ملتی را که داستان حیات او بتعبیر آندره موروا «سرگذشت یکی از بر - جسته ترین موفقیت های بشری است» بیان کند و حوادث و وقایع جالب و عبرت انگیز زندگانی اجتماعی این قوم را که بی شک تمدن و تاریخ بشر تا حد زیادی بدان مدیونست بشرح باز نماید. این کتاب از جالب ترین نشریات اخیر بشمارست و باید بمترجم محترم آن، تبریک گفت که در ترجمه آن حوصله شایسته بکار برده است.

پرتو اسلام : ترجمه کتاب ضحی - الاسلام، بقلم عباس خلیلی اقدام، چاپ دوم، از انتشارات شرکت نسبی اقبال تهران ۱۳۳۶، تعداد صفحات ۴۶۶، قطع وزیری.

مرحوم احمد امین از دانشمندان و نویسندگان بسیار مشهور معاصر مصر بشمارست و تحقیقات جالب و دلنشینی در تاریخ و ادب اسلامی دارد، که با قلم بسیار لطیف و شیرینی نگارش یافته است. از جمله آثار آن مرحوم يك سلسله کتابست در باب تاریخ تمدن اسلام که با ذوق و سلیقه‌یی خاص و بار جوع بآخذ متعدد نگارش یافته است و ادوار تمدن و فرهنگ اسلامی را در طی این سلسله کتابها بایبانی

جالب و بدیع بشرح باز میگوید. نام این سلسله کتابها بر حسب ادواری که مورد بحث قرار گرفته است بترتیب عبارتست از فجر الاسلام، ضحی الاسلام، ظهر الاسلام و یوم الاسلام، که جمعاً هشت جلد میشود. آقای عباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام که از چند سال قبل همت بترجمه این سلسله کتابها گماشته اند تا کنون فجر الاسلام و يك قسمت از ضحی الاسلام را تحت عنوان پرتو اسلام ترجمه کرده اند. کتاب حاضر در واقع چاپ دوم ترجمه قسمت اول ضحی الاسلام است.

اسناد و مدارك در باره ایرانی الاصل بودن سید - جمال الدین اسد آبادی :
تألیف صفات الله جمالی اسد آبادی - ابن سینا - رقی - ۲۰۲ ص

موضوع ایرانی بودن سید جمال الدین اسد آبادی مدتهاست مطرح نظرست و خانواده‌ای که در اسد آباد هم‌دان خود را باز مانده آن مرحوم میدانند همواره در اثبات این موضوع بسیار کوشیده‌اند و اخیراً کتابی در همین باره بقلم آقای صفات الله جمالی اسد آبادی با چند نامه مهم از خود سید جمال و مقالات و نوشته‌هایی از چند اهل تحقیق انتشار یافته است. بی تردید تحقیق در اینگونه مسائل مفید است و قابل استفاده مورخین.

زندگانی میرزا تقی خان امیر کبیر : تألیف و نگارش حسین مکی - چاپ سوم - (محمد علی علمی) - وزیری - ۴۱۳ ص

نخستین سرگذشت مفصل و مشروح

مرحوم میرزاتقی خان امیر کبیر مرد سیاسی و صدر اعظم دوره ناصری را آقای حسین مکی تدوین و نشر کرد و در همان وقت کتاب مذکور شهرت گرفت و خواستار بسیاریافت. چاپ دوم آن نیز زود تمام شد و اینک چاپ سوم بامزایا و افزوده شدن مطالبی که نتیجه مطالعات تازه ترست انتشار می یابد. آقای مکی در ادا کردن حق امیر کبیر و توضیح مسائل سیاسی آن عهد باستناد مدارک و مآخذ معتبر این کتاب را پرداخته است.

تاریخ هرودت: جلد اول - (کلی یو).
ترجمه دکتر هادی هدایتی - انتشارات دانشگاه تهران (ش ۴۵۱) - بهمن ۱۳۳۶ -
وزیری - ج + ۳۰۴ ص

ترجمه کردن تاریخ هرودت بخصوص بسبب اشتمال بر حوادث و وقایع تاریخ قدیم ایران که بقلم یکی از مبرزترین مورخان جهان نوشته شده کاری بود که بانجام رسیدن آن بسیار واجب می نمود.

خوشبختانه باهمت آقای دکتر هدایتی معلم بافضل و کوشای تاریخ دانشگاه ترجمه دوره نه جلدی این کتاب بسیار مهم که ترجمه آن در غالب زبانهای زنده وجود دارد آغاز شده است و اینک جلد اول آن که بنام Clio نام یونانی «خداوند تاریخ» نام گذاری شده انتشار یافته است.

کتاب حاضر بجز مقدمه مترجم که شامل نکته هایی درباره خود کتاب و سرگذشت نویسنده آن است، وقایع و احوال یونانیان و احوال لیدی و تأسیس پادشاهی هخامنشیان و تاریخ کوروش و مادها و پارسها و اقوام یونی و ماساژت و آئولی را شامل است.

بخوبی مشهود است که مترجم در ترجمه این متن کهن دقت و کوشش لازم را بکار میبرد و اهتمام میورزد که در نقل اسامی شکل و هیأت مرسوم میان مشرقیان را بکاربرد.

در باب توضیحات و نکته هایی که ایشان در موارد لزوم افزوده اند مثلاً درباره زندگانی کوروش (ص ۱۶۹ - ۱۹۰) که ظاهراً استنباطات و استخراجات مترجم فاضل از کتب دیگرست حق بود که بصورت تعلیقات در پایان هر جلد آورده شود تا خواننده و مراجع کننده که گاهی بی توجه است روشن تر و ساده تر و آسان تر باضافات و تذکرات مترجم پی ببرد، و اگر لازم است که این نکته ها در هر فصلی بیاید بهتر آنست که بصورت حاشیه در ذیل هر صفحه بچاپ برسد.

درین جا باید یاد آور شد که ترجمه خلاصه تاریخ هرودت را آقای وحیدمازندرانی سالها پیش در تهران بطبع رسانیده بود.

سرگذشت تمدن: تألیف کارل بکر و فردریک دنکاف - ترجمه علی محمد زهما - از انتشارات پوهنتون کابل -
وزیری - ۶۱۱ ص

سرگذشت تمدن، کتابی است در باره سرگذشت آدمی و آنچه بدست او و اندیشه او در این جهان روی داده و جهان خاکی را بدانجا رسانیده است که آدمیانش قصد تصرف افلاک و کرات دیگر را در سر می پرورانند. مترجم این کتاب یکی از مدرسین دانشگاه کابل (پوهنتون) است و چون کتاب با همکاری و نظر مؤسسه انتشارات فرانکلین ترجمه شده در طهران صورت طبع پذیرفته است. نشر این کتاب بشیوه فارسی نویسی

افغانستان است و برای خوانندگان فارسی زبان قرائت آن خالی از لطف و سود نخواهد بود .

تاریخ تمدن: تألیف ویل دورانت - ترجمه احمد آرام (بخش اول مشتمل بر مقدمه، مصر بابل، آشور، یهود، ایران) - (اقبال) - وزیری - ۶۶ + ۵۴۰ + ۳۲ ص

این کتاب بخش اول از جلد اول تاریخ هفت جلدی است که تا کنون شش جلد انگلیسی آن منتشر شده و جلد هفتم آن بنام «عصر عقل» تا چهار سال دیگر انتشار خواهد یافت. نام جلد اول «میراث شرقی ما» است. مؤلف درین کتاب سیر تمدن عالم را توضیح می کند و در این جلد اول که ترجمه آن اکنون در دست ماست ارزش بسیاری برای مشرق قائل است و عالم را مدیون تمدن مشرقی می داند .

تاریخ اجتماعی دوره مغول :

بکوشش امیر حسین جهاننگلو - از انتشارات کتابفروشی تأیید (اصفهان) - چاپ تهران - رقعی - چهل و هشت - + ۲۰۲ ص

«تاریخ اجتماعی دوره مغول» عبارتست از چند قسمت : ۱ - بخش سوم از تاریخ غازان خان (که توسط کارل یان در جزء انتشارات اوقاف کیب باقیه داستان غازان خان قبلا طبع شده است) ، ۲ - رساله اول از کتاب لطائف که در بیان احوال خود رشیدالدین فضل الله است ، ۳ - مقدمه اصلی کتاب جامع التواریخ .

مقصود آقای جهاننگلو اساساً طبع قسمت سوم از تاریخ غازان خان بوده که اوضاع اجتماعی و اداری آن عهد را روشن میسازد و ضمناً برای اطلاع باحوال نویسنده کتاب فصل مربوط را از رساله اللطائف نیز نقل کرده اند.

الغ بیک و زمان وی :

تألیف بارتلد - ترجمه حسین احمدی پور - تبریز - رقعی - ۳۰۱ ص

یکی از آثار بارتلد مستشرق دانشمند و مشهور روسی کتاب «الغ بیک و زمان وی» است که از جهت مطالعه در تاریخ آن عهد و همچنین از جهت اشمال بر فواید جغرافیائی منطقه ای که الغ بیک تحت فرمان داشت از کتب بسیار سودمند و معتبر شرق شناسی است . بهمین سبب آلمانیها آنرا بآلمانی نیز ترجمه کرده اند. ترجمه اینگونه آثار مفیدست ، مشروط به آنکه در نقل اسماء شرقی و اصطلاحاتی که در کتب خودمان مذکورست کمال دقت مبذول گردد. متأسفانه در کتاب حاضر رعایت این نکته بحدی که لازم است نشده.

میراث ایران : تألیف سیزده تن از

خاورشناسان انگلیسی - ترجمه شش تن از نویسندگان و دانشمندان ایرانی - از انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب - شماره ۸ از مجموعه ایران شناسی - وزیری - ۶۰۱ ص (۳۵ نومان)

در جزء انتشارات دانشگاه اکسفورد مجموعه ای هست که هر مجلد از آن مربوط بیک ملت یا مملکتی است و در آن کتاب تمدن و فرهنگ و تاریخ و زبان آن ملت یا مملکت را مورد تحقیق قرار داده اند . یکی از آن کتابها کتابی است که درباره ایران تألیف شده و

میراث ایران نام دارد. درباره اسلام نیز مجلدی نشر کرده اند که ترجمه مغلوپی از آن چند سال پیش بفارسی نشر شد.

میراث ایران راسیزده مستشرق مشهور انگلیسی در چهارده فصل نوشته اند (فصل چهاردهم در متن انگلیسی نیست و نویسنده آنرا برای تحریر فارسی تدوین کرده است). خلاصه عناوین فصول عبارتست از ایران و دنیای قدیم، ایران و امپراطوری روم شرقی، ایران و غرب، ایران و هند، هنر ایران در دوره اسلامی، مذهب

ایران، زبان ایران، ادبیات ایران، قالی ایران، باغهای ایران، علم ایرانی، ایران در نظر مردم مغرب زمین، ممالك محروسه ایران، سنوات تاریخی ایران.

مترجمین این مجموعه بسیار سودمند عبارتند از آقایان عزیزالله حاتمی، دکتر محمد معین، بهاءالدین بازارگاد، احمد بیرشک، دکتر عیسی صدیق، محمد سعیدی. (در شماره آینده این کتاب را بتفصیل نقد خواهیم کرد.)

جغرافیا و سفرنامه

نزهة القلوب : تألیف حمد الله

مستوفی - بکوش محمد دبیرسیاقی - کتابفروشی طهوری - وزیری ۳۴ + ۲۴۵ ص. (۲۰۰ ریال)

نزهة القلوب در سه بخش و بخش مهمتر آن قسمت جغرافیائی آن است که اینک چاپ منقح و مصحح آن توسط آقای دبیر - سیاقی منتشر شده است. برای اطلاع بیشتر خوانندگان برچگونگی کتاب و شیوه تصحیح آن مقاله ای در قسمت نقد کتابها درج شده است.

مشخصات جغرافیای طبیعی

ایران : نگارش م. پ. پتروف - ترجمه حسین گل کلاب - انتشارات دانشگاه طهران (ش ۵۴۹) - وزیری ۱۶۷ ص

کتاب مورد سخن ما از کتابهای بسیار خوب و عالمانه است که درباره جغرافیای ایران توسط یکی از دانشمندان روسی تألیف شده

است و چون در زبان خودمان و بقلم متخصصان خودمان کتابی در چگونگی اوضاع جوی و اقلیمی و انواع گیاهان و جانداران و معادن سرزمین ایران بدست نبود ترجمه این کتاب که بتازگی در اتحاد جماهیر شوروی تألیف و طبع شده است کار بسیار ارزنده ای است.

نام این کتاب حکایت از موضوع آن میکند ولی برای اطلاع بیشتر نقل عناوین مباحث اساسی کتاب مفید خواهد بود: ساختمان سطح زمین ایران - آب و هوا - آبهای ایران - رستنیها - جانوران - تقسیم ایران به نواحی مختلف.

ترجمه کتاب بسبب تبحر و تخصص مترجم دقیق است، اما افسوس که اغلاط چاپی فراوان در آن روی داده است.

سفرنامه ابن بطوطه : ترجمه

محمد علی موحد - (بنگاه ترجمه و نشر کتاب) - وزیری - ۳۰ + ۷۹۸ ص

سفر نامه ابن بطوطه داستان مسافرت سی ساله ابن بطوطه جهانگرد نامی اسلامی است. مؤلف در این کتاب احوال و آداب و رسوم ملل گوناگون را از قلب قاره آفریقا تا کرانه دریای چین توصیف میکند و نکته های شیرین از حوادث تاریخی و دیدنی های آن دوران بیان میدارد. نقد این کتاب مهم در قسمت دیگر مجله

بنظر خوانندگان ارجمندمیرسد.

شهرستان جهرم : تألیف جلال طوفان - شیراز - رقی - ۲۵۷ ص در این کتاب اطلاعات جغرافیائی، تاریخی، اقتصادی، کشاورزی، اجتماعی و سرگذشت رجال شهرستان جهرم مندرج است. کتابی است سودمند و نخستین کتاب در باره جهرم از شهرهای قدیمی ایران.

فلسفه و علوم اجتماعی

فرهنگ حقوق فرانسه فارسی :

تألیف حسینقلی کاتبی - (چهر) - وزیری - د + ۳۴۹ ص (۲۵۰ ریال)

این نخستین بار است که فرهنگ فرانسه بفارسی در رشته های علمی بزبان مانشر میشود. ترجمه لغات و اصطلاحات علمی و فنی بسیار دشوار و بسبب اینکه مسائل جدید علمی و اجتماعی در ایران تازگی دارد بیان تعبیرات و اصطلاحات آن رشته مسائل مشکل است، پس خوانندگان به اهمیت کار مؤلف این کتاب و رنجی که بر سر آن برده است وقوف می یابند.

مؤلف تا حد مقدور در ترجمه و وضع و انتخاب لغات حسن ذوق و سلیقه را با بصیرت همراه ساخته است.

منتخب فرهنگ فلسفی :

اثر ولتر - ترجمه نصرالله فلسفی - از انتشارات بنگاه ترجمه نشر کتاب - رقی - ۴۲ + ۲۴۴ صفحه. ولتر از نویسندگان بنام و بزرگ قرن

هیجدهم فرانسه و از جمله کسانی است که آثارش موجبات اساسی انقلاب ۱۷۸۹ فرانسه را فراهم کرده و بنیان حکومت زورمندان متعدی را درهم ریخته است. فرهنگ فلسفی او در میان آثار دیگرش جنبه ای ممتاز دارد و در حقیقت از اسناد سیاسی و تاریخی و اجتماعی فرانسه بشمار میرود و سرچشمه بسیاری از قوانین دوره انقلاب و قوانین دوره سوم جمهوری فرانسه است. این کتاب ترجمه شیوا و دلپذیر و ممتازی است از چهل و سه مقاله فرهنگ مزبور از آقای نصرالله فلسفی استاد دانشگاه که در آنها عقاید دینی و سیاسی و اجتماعی ولتر بیان شده است. چهل و دو صفحه آغاز کتاب شامل مقدمه مترجم در کیفیت ترجمه و انتخاب مقالات؛ و مختصری درباره زندگانی ولتر است. چاپ کتاب نفیس و زیباست.

يك نوع حكومت: اثر والتر کولار -

ترجمه ا. پورهاشم - (گوهر) - رقی - ۱۰۹ ص (۲۵ ریال)

وسایل زندگانی و آسودگی محروم و برکنارند.

مؤلف، این کتاب را پس از مشاهده دیه - های دورافتاده و ۱۴۰۰۰ کیلومتر مسافرت نوشته است و دقت و موشکافی او باید مورد تقدیر قرار گیرد.

البته درین کتاب به عملیات و اقدامات عمرانی نیز اشاره میشود و خواننده در جریان کار قرار میگیرد.

تاریخ مختصر حقوق بین المللی:

تألیف آرتور نورس بام - ترجمه زیر نظر دکتر احمد متین دفتری - (امیر کبیر) - وزیری - ۳۹۷ ص

حقوق بین المللی که وضع مملکتی را در برابر مملکتی دیگر روشن میکند و حقوق و تکالیف هر دولتی را در ایام صلح و در زمان جنگ ممتاز میسازد از قسمتهای دلکش حقوقی است، بخصوص که درباره حقوق بین المللی درین قرن اخیر نظرهای تازه بوجود آمده است.

در کتابی که زیر نظر آقای دکتر متین دفتری ترجمه شده است سیر تاریخی حقوق بین المللی با نقد نظرات علمای بزرگ این رشته بیان گردیده است.

جنگ سرد نفت: تألیف پیر فونتن -

ترجمه شمس الدین امیر علائی - (ابن سینا) - رقعی - ز + ۳۰۲ ص (۱۰۰ ریال)

نویسنده این کتاب یکی از نویسندگان امور سیاسی در فرانسه است. کتاب جنگ سرد نفت را دو سال پیش از این نوشت و شهرتی یافت. موضوع کتاب جنگ سرد نفت عبارتست از ظلم و ستم سلاطین نفت و سیاست بازیها و

این کتاب در بیان شیوه سیاسی و حزبی اتحاد جماهیر شوروی است و در آن نظریات انتقادی در روش کمونیسم بیان شده است.

هوش گلهها: اثر موریس مترلینگ -

ترجمه فرامرز برزگر - (کانون معرفت) - رقعی - ۱۷۴ ص (۴۰ ریال) بسیاری از آثار موریس مترلینگ حکیم بلژیکی بفارسی نشر شده است و لازم بود که این اثر او نیز بدست فارسی زبانان شائق فلسفه جدید اروپا برسد.

ملاحظت و گیرائی آثار مترلینگ عامل بزرگی برای شهرت آنهاست. ترجمه این کتاب روان و از عیوب عادی خالی است.

قانون بزرگ: اثر موریس

مترلینگ - ترجمه فرامرز برزگر - (معرفت) - رقعی - ۱۲۴ ص (۴۰ ریال) قانون بزرگ کتابی است که مؤلف در آن مساعی علمی را مورد توجه و نقد فلسفی قرار میدهد و از عقاید نیوتون و اینشتین در آن گفتگو میشود.

مؤلف در «هوش گلهها» بعالم نباتات و چگونگی آنها میپردازد و بزبانی روشن از اختلافات دنیای آدمی و دنیای گلهها صحبت می کند.

سر نوشت فردای دهات و شهر -

های ما: کاظم زرنگار - (کیهان) - وزیری - ۱۹۰ ص

این کتاب بسیار خواندنی و حسرت آورست. خواننده با وضع پریشان و حقیقه شوم مردمی آشنا میشود که رنج و بار گران شهرنشینان بر عهده آنان است و از اولین

کتابهای خارجی

جامع التواریخ

تألیف رشیدالدین فضل الله - جلد ۲ جزء ۴ - بسی و اهتمام
احمد آتش - از انتشارات انجمن تاریخ ترك (دوره ۳ شماره ۴)
آنقره - ۱۹۵۷ - وزیری - ۲۴۱ + 29 ص

جامع التواریخ

فضل الله رشیدالدین (!) - جلد سوم - متن علمی و انتقادی
فارسی بسی و اهتمام عبدالکریم علی اوغلی علی زاده - مترجم
متن فارسی بروسی آ.ک. ارنس - فرهنگستان علوم
جمهوری آذربایجان شوروی - باکو - ۱۹۵۷ - وزیری -
۷۲۷ + 361 ص

نگارش جامع التواریخ تألیف خواجه رشیدالدین فضل الله وزیر سخندان و مدبر
غازان خان بدستور همین پادشاه در سال ۷۰۰ هجری آغاز شد و پس از ده سال پایان
گرفت . کتاب مذکور تاریخ عمومی عالم است که سرگذشت ملت ها و رویدادهای مهم
سیاسی جهان را تا سال ۷۰۰ دربردارد . کتاب در سه جلد تألیف شد . جلد اول که به
تاریخ غازانی شهرت گرفت خود بر دو باب تقسیم میشود و حاوی چگونگی وضع اقوام ترك
و مغول و پادشاهی چنگیز و اخلاف و اسلاف اوست .

جلد دوم نیز به دو باب تقسیم شده است . در باب اول از پادشاهی اولجایتو و در باب
دوم از تاریخ عمومی عالم در یک مقدمه و تاریخ پادشاهان پیش از اسلام ایران و تاریخ پادشاهان
پس از اسلام ایران در دو «قسم» سخن میرود . در همین قسم اخیر است که تواریخ اقوام
غزومل چینی و یهود و فرنگیان و هندیان و بودائیان نیز بیان میشود . جلد سوم عبارت
است از قسمت جغرافیائی، شامل شرح مسالك و ممالك به شیوه مرسوم آن عهد .
چاپ این کتاب سرگذشت عجیبی دارد . تا کنون پاره ای از اقسام و اجزاء و
ابواب و فصول آن در سالهای مختلف و بدست کسان مختلف در چهارده کتاب جداگانه طبع
شده است و از جمله دو قسمت آن همین امسال در خارج از ایران چاپ شده که مورد معرفی
مادرین سطور است .

نخستین جزئی که ازین کتاب گرانقدر بچاپ رسید قسمت هولاکو (مذکور در
جلد اول کتاب) است با مقدمه اولی کتاب توسط مستشرق مشهور فرانسوی کاترمر بقطع
بزرگ و بسیار زیبا که بفرمان لوئی ناپلئون با ترجمه و حواشی در سال ۱۸۳۶ در پاریس
بطبع رسید .

یکبار دیگر همین دو قسمت در سال ۱۸۴۷ در پاریس به قطع کوچک بدون ترجمه و تعلیقات (ظاهراً برای محصلین زبان فارسی) تجدید طبع شد. این قسمت بعداً در طهران توسط آقای جلال‌الدین طهرانی در سال ۱۳۱۳ شمسی چاپ شد و مقدمه تنهای آنرا نیز آقای جهانبگلو در سال ۱۳۳۶ ضمن کتاب «تاریخ اجتماعی مغول» مجدداً بچاپ رسانید.

کاترمر سپس در سال ۱۸۴۴ وقایع سلطنت هولاکورا - مربوط به هنگامی که به طوس میرسد تافتح بغداد - از روی همان چاپ اول برای استفاده محصلین مدرسه زبانهای شرقی پاریس چاپ کرد.

سپس برنهار درن مستشرق روسی در سال ۱۸۵۸ بعضی از قسمتهای جامع التواریخ را که مربوط به تاریخ طبرستان و گیلان است در کتاب منتخبات البهیه (ص ۱۳۱-۱۵۳) طبع کرد.

سپس برزین مستشرق روسی فصل اقوام ترك و مغول و تاریخ چنگیزخان (یعنی جلد اول) را با ترجمه روسی در سالهای ۱۸۵۸-۱۸۸۸ در پترزبورغ انتشار داد.

سپس ادکاربلوشه مستشرق فرانسوی قسمت مربوط به اکتای قاآن تاتیمور قاآن را (جزئی از باب دوم از جلد اول) در جزء مجموعه اوقاف کیب در سال ۱۹۱۱ با حواشی و تعلیقات درلندن نشر کرد. همین قسمت را بدون ترجمه حواشی و تعلیقات آقای دکتر بهمن کریمی در سال ۱۳۱۳ در تهران از روی طبع بلوشه تجدید طبع کرد.

سپس کارل یان مستشرق هلندی در سال ۱۹۴۰ قسمت مربوط به غازان خان را که بنام تاریخ مبارک غازانی و درسه قسم است در جزء مجموعه انتشارات اوقاف کیب در هر تفورد از بلاد انگلیس بطبع رسانید. قسم سوم از این جلد را آقای دکتر جهانبگلو در جزء «تاریخ اجتماعی مغول» در سال ۱۳۳۶ در تهران تجدید طبع کرد.

سپس کارل یان مزبور در سال ۱۹۴۱ قسمت مربوط به اباقاآن و سلطان احمد و ارغون خان و گیخاتو خان را بنام کتاب تاریخ مبارک غازانی در جزء انتشارات فرهنگستان علوم پراگ در شهر وینه بچاپ رسانید. اما جز چند نسخه‌ای که باقی ماند بقیه در جنگ از میان رفت. پس در سال ۱۹۵۷ از روی آن چاپ، چاپ عکسی دیگری شد که در جزء مجموعه «اسناد برای آسیای مرکزی» در هلند انتشار یافت.

سپس کارل یان در سال ۱۹۵۱ قسمت مربوط به تاریخ افرنج را به همین اسم با ترجمه فرانسوی در مطبعه بریل درلندن به چاپ رسانید.

اینک، دو جزء از این کتاب که در خارج از ایران طبع شده به طهران رسیده است.

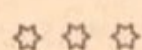
یکی جزئی است که آقای احمد آتش استاد دانشگاه استانبول طبع کرده است

و تاریخ سلطان محمود بن سبکتکین و اسلاف و اخلاف او و تواریخ دیلمیان و آل بویه و سامانیان را شامل است که در حقیقت جزء چهارم از جلد دوم کتاب است.

در طبع این کتاب سه نسخه خوب و کهن در اختیار آقای آتش بوده و در نتیجه چاپ کتاب مصحح و منقح از کار بیرون آمده است. آقای آتش در مقدمه فاضلانۀ ترکی که بر کتاب می نویسد نکته بدیع و مهمی را مورد توجه قرار می دهد و آن مطابقت میان متن جامع التواریخ با ترجمۀ تاریخ یمنی است که اساس و مأخذ رشیدالدین بوده است و معلوم میشود که رشیدالدین بامختصر تصرفی قسمتهای کلی از آن را در کتاب خویش نقل کرده است (ص ۱۳ تا ۱۶ مقدمه).

فهرستهای نام اشخاص و اماکن کتاب نیز دقیق است. در ضبط اسامی شاید مصحح محترم توجه نداشته اند که «شیرزیل» همان «شیردل» و ضبط آن ظاهرأ بصورت شیرزیل به اصل نزدیکتر است.

دیگر آنکه گاهی اسم مکانی را اسم شخص پنداشته اند و بالعکس نام کسی را نام جائی دانسته اند: مثلاً «کلچند» مذکور در ص ۲۰۳ را که اسم قلعه ای است در جزء اسماء الرجال آورده اند و «رشاموج» مذکور در ص ۱۳۵ را که نام یکی از دلیران دیلمیان بود در جزء اسماء الامکنه ضبط کرده اند. همچنین «هردب» که نام ولایتی است و در ص ۲۰۳ آمده در جزء نام اشخاص دیده میشود.

اما قسمتی که در بابا کو طبع شده است عبارتست از آغاز داستان هولاکو خان تا پایان داستان غازان خان و در حقیقت تجدید طبع قسمتهایی است که کاترمر و کارل یان طبع کرده اند. اما متضمن فواید تازه است برای اینکه عبدالکریم علی اوغلی زاده بهشش نسخه دسترسی داشته و جمیع نسخه بدلهارا با دقت بدست داده است.

درین کتاب بجز فهرستهای نام اشخاص و اماکن و اقوام و قبائل فهرستی از اصطلاحات و کلمات بدست داده شده که فوق العاده مفید فایده است. متن کتاب توسط آندرس و زیر نظر دوتن از ایرانشناسان برجستۀ شوروی برتلس و روماسکویچ به روسی ترجمه شده است که با همین قسمت از متن دریاك مجلد است.

چند روز پس از تحریر این مقاله قسمتی از جامع التواریخ مربوط به حسن صباح (یعنی اسماعیلیه ایران - نزاریه) به تصحیح آقای محمد دبیرسیافی انتشار یافت که در شماره بعد آنرا مورد بحث قرار خواهیم داد.

ایرج افشار

الرساله الثانيه

لابی دلف مسهر بن المهلهل الخزرجی تصحیح و تحشیه و ترجمه
پروفسور مینورسکی - قاهره - چاپ وزارت فرهنگ مصر
وزیری - ۴۱ - ۱۶۳ ص

این کتاب چنانکه از عنوان آن پیداست دومین رساله‌ای است که مؤلف آن ابودلف در پاره‌ای از مسافرت‌های خویش برشته‌نگارش کشیده است. کتاب نخستین ابودلف متضمن مشاهدات وی از سفر چین و هندوستان بود و این کتاب دوم یادداشتهائی را که وی از سفر در بلاد مختلف ایران فراهم آورده است در بردارد. ابودلف معاصر نصر بن احمد سامانی (۳۰۱-۳۳۱) بود. مسافرت وی ببلاد چین و هند - چنانکه در رساله اول ذکر میکند - در نتیجه تصادف عجیبی بوقوع پیوست. فغفور چین برای ایجاد روابط حسنه بین چین و بخارا رسولی نزد امیر نصر فرستاده دختر وی را بزنی خواست. امیر سامانی بملاحظه کفر پادشاه چین تقاضای وی را رد کرد لیکن برای اینکه مقصود اصلی یعنی ارتباط خانوادگی بین دو سلطنت برقرار گردد پیشنهاد کرد که فغفور یکی از شاهزاده خانم‌های چین را بزنی بفرزند امیر بدهد و سفیری همراه فرستاده فغفور بسندابیل پایتخت کشور چین گسیل داشت. ابودلف که در آن هنگام در بخارا می‌زیست فرصت را غنیمت شمرده و همراه سفر احرکت کرد. فغفور درخواست نصر را پذیرفت و دختری از خاندان خود را با سفیر نصر بدربار بخارا فرستاد. لیکن ابودلف مدتی در سندابیل پایتخت چین توقف کرد و پس راه هندوستان در پیش گرفت. نصر در سال ۳۳۱ پیش از رسیدن شاهزاده خانم چینی وفات یافت و پسر وی نوح (۳۴۳-۳۳۱) آن دختر را در حباله نکاح خود آورد و او مادر امیر عبدالملک بود که از ۳۴۳ تا ۳۵۰ در بخارا حکومت‌راند.

رساله دوم ابودلف شامل یادداشتهای او درباره نواحی شمالی و غربی ایران است. این یادداشتها از حیث نظم و ترتیب وصحت و اتقان بر یادداشتهای رساله اول مزیت واضحی دارد. سفر ابودلف در ایران از شهر چیز (تخت سلیمان) آغاز میشود. وی از آنجا بطارم و سمیران و کناره دریای خزر و باکو و تفلیس میرود آنگاه بسوی جنوب بازگشته باردبیل و ارومیه و نواحی جبل ماسیس (آزارات) و شهرزور و خانقین و حلوان و قرمیسس (کرمانشاه) میرود آنگاه از طریق همدان و نهاوند و قم ببری و دماوند و مازندران سفر میکند سپس بخراسان و گرگان میرود. قسمت آخر رساله نیز وقف یادداشتهائی درباره اصفهان - اهواز - راهرمز و هندیجان است.

سفری که موضوع این یادداشتهاست - بطوریکه مؤلف خود در آغاز رساله تصریح کرده بمنظور تحقیق و گردآوری اطلاعات درباره معادن و آبها و اشجار بلاد مختلف بوده است. چنین مینماید که مخصوصاً از همین نقطه نظر بوده که وی فقط بسیر و سیاحت در قسمتهای کوهستانی شمال و مغرب ایران قناعت ورزیده است. آنچه از مقدمه بسیار مختصر رساله برمیآید مؤلف در علوم طبیعی و شیمی دست داشته و نظرویی چنانکه گفتیم در درجه

اول به یادداشت مشخصات منابع طبیعی و خواص اشجار و میاه و در درجه دوم بآثار وابنیه قبل از اسلام متوجه بوده است.

مطالب این رساله اگرچه از حیث اشمال بر فوائد تاریخی درخور توجه فراوان است لیکن برای کسانی که در رشته های معدن شناسی و باستان شناسی صاحب مطالعه و اهل نظر میباشند جاذبیت و اهمیت خاص دارد و بسیار بجاست که یکی از فضلا همت بر ترجمه آن بگمارد و دسترسی بمطالب آنرا برای همه علاقه مندان و اهل فن آسان گرداند.

چون منابع اطلاعات مؤلفین مسلمان درباره چین و کشورهای جنوب شرقی هندوستان مخصوصاً تاپیش از دوره مغول بسیار کم و محدود بقصه ها و حکایاتی بود که تاروپود آن از مشاهدات و مسموعات و تخیلات ملاحان و بازرگانان تشکیل مییافت، مطالبی که ابودلف درباره آن نقاط نوشته بیشتر مورد توجه واقع شده است. یاقوت در معجم البلدان یادداشتهای ابودلف را راجع به چین و هندوستان تقریباً بتمامه نقل کرده و ابن الندیم نیز در الفهرست مطالبی از قول ابودلف درباره کشورهای مزبور ذکر میکند. لیکن رساله دوم وی که راجع بشهرهای ایران است چون عموماً اطلاعات مفصل تری در مورد آن شهرها موجود بوده چندان جلب توجه نکرده و اگرچه در معجم البلدان و آثار البلاد مطالبی درباره بلاد ایران از قول ابودلف نقل شده لیکن گمان نمیرفت که این مطالب از تألیف مستقلی که وی درباره ایران فراهم آورده، اخذ شده باشد.

نسخه منحصر بفرد این رساله تقریباً سی سال پیش در کتابخانه استان قدس رضوی پیدا شد. پرفسور مینورسکی کتاب خود را از روی عکسی که توسط جناب آقای حکمت از نسخه مزبور گرفته شده چاپ کرده است. مینورسکی از ایرانشناسان کهنسال و محقق و صاحب نظر معاصر است. وی در تصحیح متن کتاب کوشش فراوان نموده و بسیاری از اشکالات آنرا با مراجعه بمنقولات یاقوت در معجم البلدان و زکریای قزوینی در آثار البلاد حل کرده و نسخه منقح تقریباً بی غلطی با ترجمه کامل آن بانگلیسی بچاپ رسانیده است.

مطالبی که پرفسور مینورسکی ضمن مقدمه خود مندرج ساخته و مخصوصاً فوائد تاریخی و اطلاعات بسیار مفیدی که راجع به نکات قابل بحث و مشکلات متن گرد آورده و بعنوان توضیحات از صفحه ۶۶ تا ۱۱۹ به چاپ رسانیده، ارزش این رساله را دوچندان کرده و راه تحقیق و تتبع را تا مسافت زیادی بروی اهل طلب گشاده است.

محمد علی موحد

تاریخ عالم آرای امینی

V. Minorsky Persia in A.D. 1478-1490 بتوسط

ناشر Royal Asiatic Society، لندن، ۱۹۵۷، قطع رفعی

۱۳۶ ص

این کتاب ترجمه ملخصی است بانگلیسی از «تاریخ عالم آرای امینی»

تألیف **فضل الله ابن روزبهان خنجی** (متوفی در ۹۲۷ ه. ق.) از دانشمندان اهل سنت، که بدربار سلاطین آق قویونلو، انتساب داشت و پس از تسلط شاه اسمعیل صفوی به ترکستان مهاجرت کرد و به شیبک خان پیوست.

موضوع اساسی این تاریخ که از آن فقط دو نسخه خطی (در کتابخانه ملی پاریس و کتابخانه فاتح اسلامبول) شناخته شده است وقایع پس از مرگ اوزون حسن، (۸۸۳) و بخصوص وقایع حکومت **سلطان یعقوب آق قویونلو** (۸۹۶-۸۸۴) است. ولی جالب ترین قسمت آن شرح برخاستن و قدرت یافتن خاندان صفوی و خاصه جنگها و غزوات **شیخ حیدر** است. مؤلف، خاندان صفوی را گمراه میداند و بر سرگذشت آنان با نظر مخالفت نظر میکند و همین نکته بر اهمیت اثر او در نقد وقایع می افزاید.

مذهب تشیع در دوره حکومت ترکمانان در ایران و عثمانی نفوذ یافت و موجب حوادث مهم تاریخی در ایران و عثمانی گردید. تاریخ عالم آرای امینی یکی از منابع مهم اطلاع از تاریخ این دوره و مقدمات تشکیل حکومت صفوی است.

پرفسور مینورسکی که سالهاست بتحقیق تاریخ ترکمانان اشتغال دارد، در ترجمه فصیح و بسیار ماهرانه این اثر، مکررات لفظی را حذف کرده، ولی هر جا نکته قابل توجهی از هر جهت بوده است آنرا باقی گذاشته و اصطلاحات خاص اصل را نیز عموماً بین دوا برو آورده است.

گذشته از مقدمه بسیار مفیدی در شرح احوال و آثار مؤلف و نقد تاریخ او، پرفسور مینورسکی هفت «**ضمیمه**» برای تکمیل فایده در آخر کتاب باین شرح آورده است: حکومت باسنقر (آق قویونلو)؛ اسلحه آتشی و سلاطین آق قویونلو؛ جهاد دوم شیخ حیدر بر ضد چرکسها؛ سلطان یعقوب و گرجستان؛ نقد سنوات تاریخی مؤلف؛ نکات دیگر درباره فضل الله روزبهان؛ مرگ سلطان یعقوب.

مطالعه این ترجمه برای محققان در تاریخ دوره ترکمانان و صفویه و تاریخ مذهبی ایران در نهایت اهمیت است.

۰ ی ۱

مجموعه کتیبه های ایرانی

Corpus Inscriptionum Iranicarum

این مجموعه که سرانجام شامل همه کتیبه ها و مخطوطاتی خواهد بود که یکی از زبانهای ایرانی از آغاز تادوره صفوی نوشته شده توسط هیئتی بین المللی انتشار می یابد که برگزیده ایران شناسان معاصر از همه کشورها در آن شرکت دارند. این هیئت در سال ۱۹۵۴ رسماً تأسیس شد و از آن زمان تا کنون سه مجلد از مجموعه کتیبه های ایرانی را بشرح ذیل انتشار داده و مقدمات انتشار بعضی مجلدات دیگر را فراهم آورده است:

۱- کتیبه سر مشهد

The Inscription of Sar - Mashhad (جلد دوم از جزء سوم ، دفتر اول ، لوحه‌های ۱ تا ۲۴)، توسط پرفسور W. B. Henning لندن ۱۹۵۵ . این کتیبه یکی از چهار کتیبه مهمی است که از **کر تیر** موبد نامدار زردشتی که معاصر پنج پادشاه اول ساسانی بوده است و بحقیقت باید او را بنیان گذار آئین زردشتی ساسانی شمرد باقی مانده است. این کتیبه را که از گزند باد و باران آسیب بسیار دیده هرتسفلد باستان شناس آلمانی در ۱۹۲۴ کشف کرد ، ولی این اولین بار است که تصاویر آن انتشار می یابد . موضوع این کتیبه ، مانند کتیبه دیگر کر تیر در نقش رستم، کشف و شهودی است که برای کریتز در عالمی رؤیامانند روی داده ووی آنچه را در این عالم از کیفر بزه کاران و پاداش نیکوکاران دیده است در تأیید عقاید خود و مسلمیت آئین زردشتی یاد می کند و از کامیابیهای که ویرا در مستقر ساختن این آئین و تنظیم امور اداری آن و کسب موقوفات و تحدید سایر ادیان دست داده است شرح میدهد .

تصاویر این کتیبه دشوار در نهایت دقت و روشنی تهیه و طبع شده است. قرائت کتیبه باید در مجلدات آینده انتشار بیابد .

۲- کتیبه کریتز در نقش رستم

The Inscription of Naqs-i Rostam (جلد دوم از جزء سوم ، دفتر دوم ، لوحه‌های ۲۴ تا ۴۸)، توسط پرفسور W. B. Henning لندن، ۱۹۵۷ . این کتیبه که مضمون آن بامختصر تفاوتی مضمون کتیبه سابق است بر کوه نقش-رستم، مقابل « کعبه زردشت » کنده شده. قسمتی از آنرا Flandin نخستین بار در ۱۸۴۰ منتشر ساخت و سه سال بعد N. Westergard ایران شناس دانمارکی سواد دقیق تری بادت از کتیبه تهیه کرد که آنرا E. West در ۱۸۸۱ انتشار داد . اما هنوز قرائت قابل اعتمادی از آن انتشار نیافته است . تصویر آن تا سطر ۴۸ که مقدمه قرائت آن است درین مجلد بصورتی دقیق و ماهرانه منتشر گردیده. در مقدمه تصاویر پرفسور هنینگ یکی از مشکلات عمده تاریخی و معماری ایران باستان را که بنای « کعبه زردشت » باشد پیش کشیده و نظر خود را در آن باب بیان داشته . بگمان هنینگ این بنا که از سنگ مرمر بصورت مکعب مستطیل بنا شده و بی شک از بناهای مقدس ایران قدیم است مرکز نگهداری اوراق و اسناد اصیل مذهبی و محتملا نسخه اصلی اوستا بوده است. این معنی نه تنها از عنوان این بنا در کتیبه پهلوی کریتز که « بن خانه » است بر می آید ، بلکه عبارت ابن البلخی در فارسنامه نیز آنرا تأیید می کند : « . . . و باصطخر پارس کوهی است **کوه نوشت** (بافاء سه نقطه) گویند ، کی همه صورتها و کنده گریها از سنگ خارا کنده اند، و آثار عجب اندر آن نموده ، و این کتاب زندو پازند آنجا نهاده بود.» (طبع اوقاف کتب ، ص ۴۹) پرفسور هنینگ استدلال می کند که **کوه نوشت** باید بمناسبت نگهداری

نوشته‌های مقدس در جوار آن رائج شده باشد و محتملاً اصطلاح پهلوی «دژنوشت»، نام همین کعبه زردشت بوده است.

[برای بحث مفصلتری در باب این دو کتبه، شماره دوم و سوم مجله دانشکده ادبیات، سال ۱۳۳۶ دیده شود]

۳- سفالها و پاپیروسهای مخطوط پهلوی

Pahlavi Ostraca and Papyri (جلد چهارم و پنجم از جزء سوم مجموعه، دفتر اول، لوحه های ۱ تا ۲۴)، توسط پرفسور J. P. deMenasce، لندن، ۱۹۵۷.

این مجلد شامل ۷۴ لوحه تصاویر سفالها و پاپیروسهایی است که بر آنها خطوط پهلوی تحریری نقش شده (۱). قسمت عمده سفالها از کشفیات هرتسفلد مرحوم است که در سال ۱۹۲۵ در گزارش سفر خود (ZDMG. N. F. Bd. 5 p. 283) کشف چند قطعه ازین سفالهارا که متعلق بقرن ششم میلادی (اواخر دوره ساسانی) بود و بر آنها با مرکب بخط پهلوی خطوطی نوشته بودند و ظاهراً یاد داشتهایی در باب امور مزروعی و محاسبات آنهاست اعلام داشت (مقدمه). هرتسفلد این قطعات را بموزه بریتانیا اهدا کرد و اکنون در آن موزه مضبوط است. قطعات دیگری بعداً توسط هیئت موزه متروپولیتن نیویورک درنیشابور و قصر ابونصر، نزدیک شیراز و غیره بدست آمد. پاپیروسهای پهلوی همه از مصر بدست آمده است و در مجموعه‌های مختلف پراکنده است. آنچه را در برلین قرار داشت، سابقاً پرفسور O. Hansen در Abh Preuss. Akad، سال ۱۹۳۷ انتشار داد. و اینک پرفسور دومناش قطعاتی را که در فیلا دلفی و موزه لوور و منچستر و کوتینگن و اکسفر و استراسبورگ و بال و موزه بروکلین و موزه ایران باستان (تهران) و کتابخانه دانشگاه قاهره و موزه بریتانیا قرار دارد انتشار داده است.

قرائت این مخطوطات بعلت ناقص بودن و گسیخته بودن آنها و نیز دشواری خط تحریری پهلوی با سانی ممکن نیست و پرفسور دومناش اظهار امیدواری میکند که انتشار تصاویر آنها موجب شرکت و مساعدت دیگر ایران شناسان در قرائت نهائی آنها شود.

احسان یارشاطر

متون یغناپی

Yaghnobskie Teksti تألیف M. C. Andreyev و E. M. Peshchereva با لغت نامه روسی - یغناپی که توسط M. C. Andreyev و V. A. Livshits و Pisarchik تنظیم شده، ۳۹۰ صفحه، از انتشارات اکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی، مسکو و لنینگراد، ۱۹۵۷

این کتاب نخستین مجموعه درخور توجهی است که از متون یغناپی، توأم بالغت -

۱- باستانهای قطعه ۱۹۵، لوحه ۱۱ که خط و زبان آن مورد تردید است.

نامه‌ای مفصل و جامع انتشار می‌یابد و برای همه کسانی که بمطالعهٔ زبانها و لهجه‌های ایرانی علاقه دارند مغتنم است .

زبان یغناپی زبان مهبجوری است که در درهٔ رود « یغناپ » از شعب‌رود زرافشان، واقع در تاجیکستان شوروی معدودی بآن سخن می‌گویند و در میان زبانهای ترکی و تاحیکی ترکستان شوروی جزیرهٔ کوچک و دور از دسترسی از باقیماندهٔ زبان سغدی قدیم بشمار می‌رود . زبان سغدی يك زمان زبان رایج ترکستان بشمار میرفت . سمرقند و بخارا ، مرکز سغدی قدیم ، کانون فرهنگ و زبان سغدی بودند، ولی مهاجران سغدی این زبان را تداخل چین کشاندند. اما در نتیجهٔ پیشرفت و غلبهٔ قبایل ترك زبان در آسیای مرکزی از يك طرف، و توسعهٔ زبان فارسی از طرف دیگر ، زبان سغدی نیز مانند زبانهای ایرانی دیگر خراسان و ماوراء النهر بتدریج جای خود را باین دو زبان سپرد و ناپدید شد و تا اوایل قرن بیستم که آثاری که در تورفان (ترکستان چین) بدست آمده بود باروپا رسید، نشانی از زبان سغدی پیدا نبود . در میان این آثار نسخی از زبان سغدی بدست افتاد و بتدریج این زبان مهم ایرانی از پردهٔ فراموشی بیرون آمد .

در حدود ۱۸۸۰ و سالهای پس و پیش آن ، نخستین بار به لهجهٔ یغناپ توجه شد و آثار مختصری درین باب انتشار یافت (ص ۵ مقدمه دیده شود) . زالمان C. Saleman مستشرق دانشمند روسی از یادداشتها و مطالعات افرادی مانند kuhn و Akimbetev و میرزا عبدالرحمن اثری بنام « مطالعات یغناپی » فراهم آورد که گرچه هرگز طبع نشد، ولی اساس مطالعات گایگر W. Geiger در « طرح فقه اللغة ایرانی ۱ » قرار گرفت و هم چنین کوتیو R. Gothiot و یونکر H. Juker که در ۱۹۱۳ به یغناپ رفتند از آن استفاده بردند. هر چند با کشف آثار زبان سغدی و دریافتن رابطهٔ میان سغدی و یغناپی اهمیت این لهجهٔ بیشتر نمایان شد ، اما تا کنون بعلت بعد مسافت و دشواری رسیدن باین ناحیهٔ کوهستانی تحقیق کافی در این لهجه میسر نشده بود و آثاری که ازین لهجه بطبع رسیده بود انگشت شمار و مختصر بود. ازین جمله میتوان « سه قصهٔ یغناپی »^۱ را توسط یونکر، و لغت نامهٔ ناتمامی (تاحرفك) را که کوتیو از روی نسخهٔ زالمان فراهم آورده بود و اخیراً توسط پرفسور بن ونیست انتشار یافت نام برد .^۲ هم چنین چهار متن نسبتاً مختصر یغناپی توسط خانم V. C. Sokolova در تحقیقی که وی در

۱) Über das Jaghnöbi

Grdun. Iran. Philol. Bd. I, 288 - 292 , 334-344

۲) H. Junker, Drei Erzählungen auf Yagnabi, Sitzungsber. d. Heidelberger Akad. d. Wiss. Phil - Hist. Kl. Abh. 14

۳) E. Benveniste, une Lexique du Yagnobi , Jour. Asia. t. 143 fasc. 2, 1955 pp. 139-162

باره فونتیک يك عده از لهجه‌های ایرانی انتشار داده‌است بطبع رسید . (۱)
 اکنون خوشبختانه متونی که اندر یف محقق متوفای روسی و خانم پیشچروا در سالهای ۱۹۲۴ و ۱۹۲۷ ازین لهجه فراهم کرده بودند باهتمام اکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی انتشار یافته است. در مقدمه کتاب کیفیت تنظیم نسخه و اصولی که در طبع آن بکار رفته شرح داده شده‌است. متون همه با الفبای فونتیک ضبط شده و در پی هر يك ترجمه روسی قطعات آمده . اندر یف این متون را بر حسب شباهت موضوع مرتب کرده بوده‌است ولی ناشرین روش درست تری اختیار کرده و متون را بر حسب محل و منشأ آنها تنظیم کرده‌اند تا اختلاف لهجات یغنا بی نیز روشن شود . قسمت اعظم این متون قصص محلی است ولی قطعاتی از طنز و معما و اشعار نیز از یادداشت‌های دیگر اندر یف اضافه گردیده است .

این متون لغت‌نامه‌ای در پی دارد که توسط ناشران مجموعه با حسن سلیقه و رعایت رسوم لغت نویسی تنظیم شده و این مجموعه را اثری بسیار سودمند ساخته است . درین لغت‌نامه گذشته از متونی که بطبع رسیده از لغت نامه و جدول افعالی که اندر یف تنظیم کرده بود و هم چنین یادداشت‌های او درباره دستور لهجه یغنا بی و صورتی از نام گیاهان و گیاهان طبی که فراهم ساخته بود نیز استفاده شده . در مورد لغات یغنا بی معادل‌های سغدی و لهجه‌های مشابه دیگر حتی المقدور ذکر شده . در افعال پایه مضارع ، صفت مفعولی ، صفت فاعلی و مصدر مختوم به ak ذکر شده و در موارد لازم صرف اسامی و ضمائر نیز قید گردیده .

این لغت‌نامه را فرهنگ روسی و یغنا بی که در ذیل آن آمده تکمیل می کند . با انتشار این کتاب احتیاجی که محصلان لهجه‌های ایرانی درین باب حس می کردند خوشبختانه برآورده شده و وسیله جامعی برای تحقیق بازمانده زبان سغدی فراهم گردیده است . احسان یارشاطر (بامساعدت دکتر مهری آهی)

دینکرت یا يك دائرة المعارف زردشتی

تألیف ژ - پ - دومناشه ، پاریس ۱۹۵۸

J. P. de Menasce , Le Dinkart, Une encyclopédie mazdéenne, Presses universitaires de France , Paris , 1958

این کتاب سودمند که بر اساس چهار خطابه مؤلف در دانشگاه پاریس قرار دارد (۲) شامل تحلیلی از کتاب معروف پهلوی « دینکرت » است . دینکرت با آنکه

۱) Ocherki po fonetike iranskyx yazikov , Moscow . 1953, pp. 72-75

۲) از رشته خطابه‌هایی که توسط R. katrak از پارسیان هند تأسیس شده است .

شاید بتوان آنرا مهمترین اثر پهلوی زردشتی شمرد، چنانکه مؤلف نیز ذکر میکند (ص ۴) هنوز موضوع تحقیق کافی قرار نگرفته و نکات مبهم در آن فراوان است^۱ این اولان نتیجه دشواری قرائت خط پهلوی است و ثانیاً پیچیدگی بعضی از فصول کتاب.

مؤلف نخست توجه میدهد که دینکرت در درجه اول يك اثر دفاعی است، یعنی اثری است که در قرن دوم هجری «اتورپات امیتان» از مؤبدان و دانشمندان زردشتی برای دفاع از کیش زردشت بخصوص در برابر آئین قویدست اسلام و هم چنین روشن ساختن اصول و عقاید و مراسم دینی که احتمال میرفت فراموش شود نوشته و بدون توجه باین نکته درك چگونگی تدوین دینکرت و کیفیت لحن و برداشت آن میسر نیست.

کتابهای اول و دوم دینکرت از میان رفته است. کتاب سوم که فصول آن در اثر مورد بحث بیان شده با همه تنوعش کرد يك مضمون میچرخد و آن ثنویت است، یعنی اصالت گوهر نیکی و بدی و جدال این دو درین جهان و ترجیح این عقیده بروحدرت.

کتاب چهارم منتخب یا درحقیقت تلخیصی است از «آئین نامه» اثر آتورفرنبرگ فرخزادان که با تعبیر فلسفی از انبعاث امشاسپندان از اصل واحد آغاز میشود و بعد بمسائل متنوع دیگر می پردازد. همین فصل است که در آن از وارد شدن دانش یونانی و هندی در ایران در زمان شاپور اول سخن میگوید و ازالمجسطی بطلمیوس و رسالات منطق و فن بلاغت و هیأت و غیره که از منابع یونانی و هندی ترجمه شده نام می برد (ص ۲۷) و بگفته مؤلف «بیش از همه آثار پهلوی ما را درباره روابط فکری میان ایران و همسایه - هایش در غرب و جنوب شرق مطلع میسازد» (ص ۲۹). دومناشه گمان دارد که این کتاب مانند کتاب هشتم که خلاصه ای از فصل حقوقی و قضائی اوستارا در بردارد، خلاصه ای از اثر آتورفرنبرگ مذکور است و تنوع مطالب و گسیختگی ظاهری آنها از اینجاست.

کتاب پنجم گفته های آتور فرنبرگ فرخزادان است در جواب سؤالات یعقوب خالدان دیلمی (۲) که مؤلف دینکرت نقل میکند و در آن توجه مؤلف بیشتر بتاريخ آئین

(۱) دینکرت تا کنون دو بار طبع شده: یکی توسط پشوتن بهرامجی سنجانا در ۱۹ جلد با ترجمه انگلیسی و گجراتی (۱۸۷۴-۱۹۲۸). این طبع هر چند سودمند است ولی تراجم آن همه جا قابل استناد نیست. دیگر توسط D. M. Madan در دو جلد (بمبی ۱۹۱۱) که فقط متن دینکرت است بدون ترجمه. قسمتهائی از دینکرت را E. West در جزء Pahlavi Texts (SBE) ترجمه کرد (از جمله کتاب هشتم و نهم را در جلد چهارم (۱۸۹۲) و کتاب هفتم و آغاز کتاب پنجم را در جلد پنجم (۱۸۹۷) و فصل طبعی دینکرت را با قطعات دیگرش W. H. Baily در Zoroastrian Problems (اکسفورد ۱۹۴۳) صفحات ۱۹۶ و بعد طبع کرده است، و هم چنین R. C. Zaehner قطعاتی از آنرا در کتاب Zurvan (اکسفورد، ۱۹۵۵) نقل و ترجمه کرده است. برای توضیحات بیشتر به حاشیه ص ۴ رجوع شود.

۲- برای توجیه قرائت این اسم به ص ۳۰ رجوع شود.

زردشتی و حیات زردشت و نثراد «برگزیده» ایرانی که دین وی را پذیرفته‌اند معطوف است. در قسمت دوم این کتاب جوابهای همان آتور فرنبغ بسؤالات سی‌وسه گانه یکنفرترسا بنام «بوخت ملای» آورده شده.

کتاب ششم مجموعه‌ای از آثار پیشینیان زردشتی است که از نوع اندرزنامه‌های پهلوی که در ادبیات فارسی و عربی نیز انعکاس یافته‌است بشمار میرود.

پرفسور دومناشه فهرستی از صفات و احوال نیک و بد را در آخر بحث این کتاب بدست داده است که برای دریافتن سبک فکر زردشتیان و همچنین از لحاظ تحقیق لغات پهلوی سودمند است.

کتابهای هفتم و هشتم و نهم بیشتر ناظر به توضیح و تأویل سنت و سابقه آئین زردشتی است و بخلاف سه کتاب سوم و چهارم و پنجم که در آنها روی سخن بیشتر با کسانی است که با آئینهای دیگر برخورد کرده‌اند، برای توجه مؤمنان زردشتی و تقویت اطلاع و تأکید عقاید آنان نوشته شده و از جمله شامل خلاصه قسمت مهمی از اوستای موجود و مفقود است (ص ۵۶ و بعد).

فصل ششم کتاب مورد بحث را مؤلف محترم به بحث خواص لغوی و صرفی و نحوی دینکرت اختصاص داده (ص ۷۱ و بعد) و در آن معادل پهلوی بسیاری از مفاهیم فلسفی و دینی و فرهنگی و طرز بنای آنها را بیان داشته و از غنای زبان پهلوی و وفور لغات و اصطلاحات آن در مسائل فلسفی و مذهبی در آثاری مانند دینکرت و «دادستان دینیک» و «شکند گمانیک و یچار» سخن گفته است. فهرست تفصیلی مطالب کتاب سوم دینکرت که از دشوارترین قسمتهای آنست و بخط لاتینی و با ترجمه فرانسه در آخر کتاب افزوده شده کمک مفیدی برای فهم مسائل این کتاب و مطالعه زبان پهلوی است.

این کتاب که در خلال آن بسیاری نکات تازه و نظریات بدیع در باره دینکرت و آئین زردشتی و وضع زردشتیان در قرون اول هجری آمده از دشواری مطالعه و فهم دینکرت بسیار میکاهد و قدم مهمی در راه طبع و ترجمه انتقادی دینکرت و تهیه لغت نامه آن که سالهاست مورد نظر مؤلف محترم است، بشمار میرود.

احسان یارشاطر

اخبار

تألیفات ایرانشناسی

در شوروی

اطلاعاتی که در زیر راجع بانتشارات جدید مستشرقین شوروی طبع میشود از طرف آقای بازیلنی کی تین، ایرانشناس مقیم پاریس رسیده است. ما از ایشان سپاسگزار میشویم که خوانندگان فارسی زبان را همواره از اخبار مربوط به کتابهای جدیدی که درباره ایران نشر میشود، آگاه سازند. در شیوه فارسی نویسی آقای نی کی تین تصرفی نشده است.

☆☆☆

(۱) تاریخ ماریا باللها سوم وربان صوما ترجمه از سوریانی. این کتاب مشتمل بر شرح حال بطریق ماریا باللها سوم و سیاحتنامه راهب ربان صوما بفرنگستان است. این دو نسطوری مذهب و او یغور نژاد در اواخر سده سیزدهم میلادی مقیم ایران نزد دربار ایلخانان مغول بودند. این تألیف مأخذ تاریخی مهم محسوب میشود و حاوی اطلاعات فراوان در باب ایران و عراق عربی است راجع باملاک کلیسای نسطوری و اخلاق نجبای مغول کوچر و احوال دربار ایلخانان. سیاحتنامه ربان صوما به اروپا که مبعوث ایلخان ارغون بود قارئین را از روابط ایلخانان با پاپ رم و دول فرنگی مستحضر مینماید (در این باب رجوع شود به R. در «L' Empire des Steppes» grousset ص ۳۷۲، ۴۴۲ تا ۴۵۹).

(۲) یادداشتهای علمی معروف به zapiski نشر مؤسسه خاورشناسی فرهنگ شوروی نمره ۱۷. در ضمن مقالات دیگر دو فقره

راجع به ایران دارد: (آ) اصلاحات غازان خان، و (ب) شهر در ایران از آخر سده ۱۷ م تا غره سده ۱۹.

(۳) اخبار مختصر از نشریات همین مؤسسه شماره ۲۷. مضمون این مجله حاکی از چین و مغولستان و ترکیه است، ولی در خصوص ایران هم سه فقره بنظر میآید: (آ) مسئله استخلاص زن در ادبیات فارسی معاصر (ب) شخص فرهاد در ادبیات ملل مشرق زمین، (ت) فرخی یزدی شاعر فارسی.

(۴) کتاب (Epigraphie) مشرق زمین، مجموعه ۱۳. این مجموعه نفیس حاوی مقالات راجع به کتابهای فارسی عربی و ترکی است و همچنین در باب سکه شناسی بحث می - گردد. تتبعات گرجستان و ارمنستان هم از متخصصین در آن منتشرست.

(۵) آخرین مستملکات در آسیا. مجموعه ای است به زبان انگلیسی و عربی که غیر از مستملکات انگلیسی در عربستان و هونک کنگ مالزی و مستملکات پرتقال در ماکائو و هندوستان اسم ایران غربی هم جزو مستملکات ذکر میشود.

(۶) انقلاب اکتبر و ایران بقلم خانم ایواناف (بمناسبت چهل سالگی انقلاب شوروی). تأثیر انقلاب شوروی در ایران، مساعدت دولت سوسیالیستی برای استقلال ملت ایران که با دول امپریالیست مجادله دارد، اقدامات اتحاد شوروی برای تأکید روابط دوستانه با همسایه جنوبی و پیشرفت اقتصادی مستقل ایران.

۲۰ سده ۱۹ بقلم آ.و. فادیوف، نشر فرهنگ شوروی، مؤلف رسیدگی دقیق در باب بحران شرقی از ۱۸۲۱ تا ۱۸۲۹ م می نماید راجع به مقاتله ملت یونانستان برای استقلال خود، سیاست خارجه حکومت تساری در این مسئله بسته به جنگ روسیه و ایران از ۱۸۲۶ تا ۱۸۲۸ م و جنگ روسیه با عثمانیها از ۱۸۲۸ تا ۱۸۲۹ م بود و بدین وسیله برای قارئین ایرانی بی فایده نیست.

بازیل نی کی تین

و حوادث هجوم افغانان مورد بحث است و علل سقوط حکومت ایران تشریح میشود. در ضمائم کتاب اطلاعاتی درباره سرگذشت رجال آن عهد و توصیفات جغرافیایی لازم و منابع و مأخذ کتاب بدست داده شده است.

۴ - مطالعات در تاریخ قفقاز
Studies in Caucasian History
تألیف Minorsky. جلد اول این کتاب چند سال پیش طبع شد و عبارت بود از متن و ترجمه جزئی از جامع الدول منجم باشی در باره قفقاز. این کتاب جلد دوم نشر شده است که به تاریخ شیروان و دربند (باب الابواب) اختصاص دارد.

۵ - مقدمه ابن خلدون - ترجمه انگلیسی جدیدی از مقدمه ابن خلدون در سه جلد توسط روزنتال مستشرق عرب شناس مشهور بنام An introduction to History اخیراً در لندن نشر شده است.

۶ - فهرست توصیفی نقاشیهای ایرانی در کتابخانه بودلیان (انگلیس) - تألیف B. W. Robinson در ۲۰۸ صفحه با ۴۰ تصویر در انگلیس انتشار یافته است که وصف ۱۳۰۰ مینیاتور را در بر دارد. مؤلف در تبویب کتاب شیوه های نقاشان و زمان آنها را رعایت کرده است.

۷ (هرات و جنگ ایران با انگلیس ۱۸۵۶ تا ۱۸۵۷ م بقلم پ.ی. بوشف، مؤلف در باب روابط ایران و انگلیس در وسط قرن نوزدهم تتبعانی مبتنی بر اسناد که اکثرش تا بحال انتشار نشده است می کند.

۸ (درهمین سلسله) که در شماره ۳ ذکر شد. (درین مقالات راجع به ترکیه و سوریه و تونس در باب ایران هم از تأکید روابط تجارتهای ایران و روسیه در سده ۱۷ بحث می گردد.

۹ (روسیه و بحران شرقی در سنوات

در اروپا

در فصل گذشته چند کتاب مهم مربوط بایران در ممالک اروپای غربی نشر شده است که باختصار نام و نشان آنها برای خوانندگان درج میشود.

۱ - ایران هزار ساله - La Perse
Millénaire تألیف N. Ballif در ۱۰۴ صفحه و ۴ نقشه و ۸۶ تصویر. موضوع این کتاب تحلیل تاریخ و هنر قدیم ایران است. مؤلف ایران را کوهواره هنری شمرد.

۲ - دائرة المعارف مزدائی -
Une Encyclopedie Mazdèenne
تألیف De Menasce (دومناش) که عبارت است از دینکرد. دومناش دینکرد را از جهت لغوی و مذهبی مورد نقد و تحلیل قرار داده است.

(این کتاب به تفصیل در قسمت کتابهای خارجی معرفی شده است)

۳ - سقوط صفویه و تسلط افغانان بر ایران - The Fall of the Safavi
dynasty and the Afghan
occupation of persia
تألیف Lockhart در ۵۸۵ صفحه و ۱۰ تصویر و ۶ نقشه.

درین کتاب تاریخ اواخر سلسله صفویه

نمایشگاههای کتاب

در فصل بهار چهار نمایشگاه کتاب در طهران تشکیل شد .

(۱) نمایشگاه کتابهای چاپ ایران مربوط به دوماء فروردین و اردی بهشت که در روز سه شنبه ۳۰ اردی بهشت از طرف انجمن کتاب در محل انجمن بر حسب موضوع ترتیب داده شده بود. روز اول اعضاء انجمن و سه روز بعد دوستان کتاب از آن دیدن کردند . درین نمایشگاه ۸۶ جلد کتاب جمع آوری شده بود .

(۲) نمایشگاه کتابهای چاپ مؤسسه مطبوعاتی امیر کبیر که در باشگاه دانشگاه روز چهار شنبه ۳۱ اردی بهشت بمناسبت نهمین سال بنیاد گذاری مؤسسه مزبور تنظیم شده بود و همه کتابهایی که توسط این مؤسسه طبع شده است ، در نمایشگاه دیده میشد و نشان از میزان کوشش مؤسسه بود .

(۳) نمایشگاه آثار آقای حسین کاظم - زاده ایرانشهر دانشمند نامدار معاصر که بمناسبت مجلس هفتاد و پنج سالگی ایشان از طرف کتابفروشی اقبال که ناشر آثار مشارالیه است روز اول خرداد در تالار موزه ایران

باستان برپا شده بود و سپس در محل کتابفروشی مزبور برای دیدار عموم گذاشته شد . در این نمایشگاه آثاری که از آقای ایرانشهر بمعرض نمایش گذاشته بودند بالغ بر ۱۲۰ کتاب و رساله و مجله بزبانهای فارسی و آلمانی و فرانسوی بود .

(۴) نمایشگاه کتابهای کودکان (یعنی کتابهایی که برای خواندن کودکان بزبان فارسی نشر شده است) که در محل کود کستان فرهاد روز ۱۷ خرداد افتتاح شد . درین نمایشگاه بجز کتاب ، کارهای دستی کودکان نیز زینت بخش نمایشگاه بود .

قسمت جالب دیگر که در این نمایشگاه ترتیب داده شده بود قسمت بحث و گفتگویی بود که میان اهل بصیرت و خصوصاً فرهنگیان دلسوز درباره کتابهای اطفال آغاز شد و نکته های دقیق و بدیع و سود بخش مورد بحث و تحقیق قرار گرفت .

زحمات خانم توران میرهادی در تنظیم و ترتیب این نمایشگاه جالب مورد کمال تقدیر تواند بود .

نخستین جلسه انجمن کتاب

نخستین جلسه عمومی انجمن کتاب روز دوشنبه نهم تیرماه ساعت هفت بعد از ظهر در محوطه تابستانی باشگاه دانشگاه تشکیل گردید .

نخست آقای دکتر فرهاد رئیس دانشگاه جلسه را افتتاح کردند و مطالبی بدین شرح بیان داشتند :

من نه بعنوان رئیس دانشگاه ، بلکه در مقام يك تن خواننده علاقمند به کتاب درین محفل سخن میگویم . پیشترها خود من میل و حوصله کتاب خواندن نداشتم ، اما امروز که انتشارات کشور روز افزون شده است به

شوق و رغبت کتاب میخوانم ، خاصه کتاب های فارسی را که با لغات و اصطلاحات ویژه زمان ما مایه نو و خاصی پیدا کرده است . این نهضت در کار انتشار کتاب و کتاب خواندن را ما مرهون ذوق و فداکاری نویسندگان هستیم و من در اینجا به نام يك تن خواننده علاقه مند از همه آنها سپاسگزاری میکنم کتاب خواندن در دو مرحله از زندگی مددکار مردم با سواد میشود ، یکی پس از فراغ از کارهای روزانه و بمنظور رفع خستگی ، و دیگر در هنگام پیری که دیریا زود بسراغ همه ما خواهد آمد... در چنین ایام که از جامعه

رانده شده ایم و جز گوشه گیری کاری نداریم کتاب بهترین وسیله ایست که تلخ ترین ساعات عمر زندگی را به ساعات خوش بدل میکند...

دانشگاه در راه این نهضت و ترویج کتاب و چاپ کردن کتب خوب بحد مقدور خود کوشش کرده است و پس از این نیز در پیش بردن این نهضت تا آنجا که میسر باشد، خواهد کوشید.

سپس از تاسیس انجمن کتاب قدردانی کردند و اظهار داشتند که ایجاد انجمن وسیله خوبی برای آشنائی میان خوانندگان و نویسندگان خواهد بود.

سپس گزارش کارهای انجمن توسط آقایان ایرج افشار و دکتر حافظ فرمانفرمایان بیان شد.

بعد جلسه مباحثه در باره وضع کنونی ادبیات در ایران تشکیل شد. ابتدا آقای ابراهیم خواجه نوری که اداره بحث را در عهده داشتند منظور از این موضوع را چنین بیان کردند که: آیا با وضعی که در این چند سال اخیر پیدا شده است دوران کنونی را باید دوره ر کودادبیات فارسی دانست یا دوره اعتلاء آن بشمار آورد. بدان منظور این جلسه تشکیل شده است تا نظریات موافق و مخالف در این باب روشن شود.

ابتدا آقای دکتر هشتروودی اظهار داشتند وقتی که در ایران صحبت از ادبیات بمیان می آید اساساً ذهن متوجه شعر میشود ولی امروز باید به زمینه های دیگر ادبی مانند داستان و نمایشنامه و مقالات ادبی Essai نیز توجه داشت. و سپس به بیان این مطلب پرداختند که هیچگاه در ادبیات ر کود بمعنای عام پیدا نمیشود فقط کیفیت آنست که تغییر می کند،

و از علل مادی و معنوی این سیر دائم سخن گفتند.

بعد آقای دکتر صورتگر بسخن پرداختند و گفتند اساساً کلمه «ر کود» را نمی پسندم ولی درباره ادبیات کنونی ایران باین نتیجه رسیده ام که فعلاً مادر دوره اعتلاء و مجد ادبی نیستیم و نمیتوانیم تصور دوره مجد و عظمت بعد را هم بکنیم. ولی آنچه مسلم است فعلاً برای دوره مجد و عظمت میکوشیم. و علت عمده «ر کود» را متوجه بحران فکری کنونی دانستند.

توجه آقای دکتر زرین کوب بیشتر به این نکته بود که در ادبیات ایران دوره های مختلف تحت نفوذ گروه ادبی هر عصر بوده است چنانکه سبک خراسانی زاده اندیشه شاعران درباری یا متمتع از دربار و سبک عراقی پرورده فکر «اهل مدرسه» و سبک هندی بوجود آمده «اهل پیشه» بوده است.

آقای دکتر یارشاطر ادبیات ایران در پانزده سال اخیر را در حال ر کود دانستند، و گفتند که ادبیات دوره نزول خود را طی میکند. علت آن هم توجهی است که به کسب مال پیدا شده و ادبیات «حرفه» خاص نیست تا ذوقها پرورده شود و آثار جاودانی بدست آید.

از میان حضار آقایان دکتر رحمت مصطفوی و نادر نادرپور صحبت کردند. عقیده آقای دکتر مصطفوی برین بود که اکنون در دوره «مایه گیری ادبی» هستیم و نباید آنرا ر کود دانست. آقای نادر نادرپور هم درین باره صحبت کردند که دوره کنونی دوره «تکاپو» است و در همین دوره هاست که آثار مهم ادبی بوجود می آید.

جلسه در ساعت ۹ شب پایان گرفت.